

De sultne og de mer enn mette.

Foredrag i Norsk Rikskringkasting 10. september 1961.

Av direktør Arne Solbraa.

Både her og i andre land diskuteres det av og til om ikke overskuddsproduksjonen av matvarer mer planmessig kunne fordeles til den sultende befolkning i verdens fattige land. I årene like etter siste krig eksisterte det jo et organ, kalt UNRRA, som fordelte store mengder matvarer i de krigsskadde land. Hvorfor kan ikke noe lignende gjøres nå, blir det spurt, når katastrofemeldinger om hungersnød kommer fra et eller annet land i verden. Disse katastrofemeldingene er jo et varsel om det tilsynelatende konstante problem med underernæring og feilernæring i store områder av verden, og hvor dårlige værforhold i en produksjonssesong eller uro i administrasjon eller transportvesen straks frembringer direkte kriser. Det finnes da ingen reserver å stå imot med. Verden står her overfor et overveldende sosialt problem av et slikt omfang at det selvsagt ikke er mulig å finne noen enkle løsninger på de økonomiske, tekniske og ikke minst politiske vansker som må overvinnes. Men når 2/3 av verdens befolkning, på ca. 3 milliarder — lider av underernæring, så burde det være mulig å utnytte produksjonskapasiteten for matvarer i de vestlige land som nå har store problemer med å holde produksjonsøkningen i sjakk. Denne overskuddsproduksjon har jo særlig gjort seg gjeldende i De forente stater, hvor de til tross for alle forsøk på produksjonsbegrensning har fått et stadig stigende lager av jordbruksvarer på statens hånd. Men amerikanerne har også gjort mye for å få disponert disse overskuddene så godt som mulig. Gjennom et spesielt program som er kalt «mat for fred» er det i de siste 7 årene sendt matvarer fra overskuddslagrene til en verdi av ca. 9 milliarder dollar, delvis som bytte og gaver, delvis mot betaling i mottakerlandets valuta. Tallet er så stort at det ikke sier oss noe, men det er beregnet at bare i året 1960 representerte disse matvarene (hvete, mais, ris og annet korn, fett og meieri-produkter) et kaloriinnhold som skulle være tilstrekkelig til å livnære 31 mill. voksne mennesker i løpet av ett år. Særlig har kanskje de omfattende matvareleveranser til India hatt stor betydning, og det er beregnet at sendingene representerte 90—100 kalorier pr. dag for hver av Indias ca. 400 millioner innbyggere.

Ofte er det også blitt reist sterk kritikk mot disse leveransene. Denne kritikken kommer delvis fra de vanlige eksportland for vedkommende varer, idet disse hevder at overskuddsleveransene delvis kommer til erstatning for den vanlige forretningsmessige eksport, og derfor presser prisene på verdensmarkedet på en urimelig måte. I mange tilfelle er det også kommet sterk kritikk fra mottaker-

landene fordi det hevdes at disse matvareleveransene har forstyrret markedsforholdene i landet, og har senket prisene i den grad at det har gjort landets egen matvareproduksjon ulønnsom.

Og her er vi inne på et av de mange vanskelige problemer med disponering av matvareoverskudd på denne måten. I de fleste av de såkalt underutviklede land er det jo produksjonen av jordbruksvarer og forskjellige råvarer som gir utkomme for den overveiende del av befolkningen, kanskje for 70—80 % av alle. Utbyggingen av deres næringsliv må nødvendigvis ta lang tid, og i overskuelig fremtid må de regne med at en meget vesentlig del av deres arbeidskraft må finne sitt utkomme i matvareproduksjonen. Produksjonen av mat- og råvarer er ofte den viktigste kilde de har for å skaffe seg den fremmede valuta som er nødvendig til å finansiere utbyggingen av næringslivet. Det er kanskje derfor ikke så rart at omfattende gavesendinger av matvarer ofte blir møtt med en viss skepsis i mottakerlandet.

I de siste årene er disse spørsmålene blitt inngående studert. Som et resultat av alle disse utredninger er det oppstått en ny språkbruk omkring disse problemer. Bare for få år siden ble det stadig snakket om *disponering* av matvareoverskudd, — det var noe en måtte se å bli kvitt. Nå blir dette uttrykket erstattet med det vi på norsk kan kalle *nyttiggjøring* av matvareoverskudd. Tankegangen er i all korthet følgende:

Ved utbyggingen av næringslivet i de underutviklede land er det ikke bare spørsmål om å bygge fabrikker med kostbart maskineri, anskaffe transportmidler m. v. og foreta andre investeringer i komplisert teknisk utstyr som krever uttelling i fremmed valuta eller kapitalbidrag fra andre land. En harmonisk utbygging i disse landene vil i stor utstrekning også omfatte tiltak som først og fremst er arbeidskrevende og som krever forholdsvis lite kapitalutstyr. Det kan være kanaliseringsarbeider, det kan være veibygging, terrasse-ring og nydyrking av jord o. l. Dette er arbeider som kan gjøres med, og ofte krever, mye arbeidskraft, og den er i disse landene oftest til stede i rikt monn. Men hva hender så når disse og andre utbyggingsarbeider kommer i gang? Folk som tidligere har levet på eller nær eksistensminimum og kanskje bare høyst uregelmessig og sparsomt har hatt penger mellom hendene, står plutselig i den situasjon at de får regelmessig lønning, og den må jo brukes. På det inntektsnivå disse folk står, brukes en meget stor del av deres inntekt til matvarer. Dette vil også være tilfellet for dem som er i den heldige situasjon at de arbeider i disse utbyggingsprosjektene. Men tilgangen på matvarer er knapp, og landet har vanligvis ikke råd til å bruke for mye fremmed valuta til å øke importen. Derfor har det ofte hendt at utbyggingsarbeidene har satt i gang en inflasjonsartet utvikling i disse landene, bl. a. gjennom større knapphet og høyere priser på matvarer. Dette har igjen redusert landets kon-

kurransesevne for dets eksportvarer og brakt den pengemessige og finansielle situasjon i ulage.

Det er disse problemer som erfarne eksperter, bl. a. i FAO, har arbeidet mye med i de senere år. Disse utredninger bygger på den idé at en ekstra tilgang på matvarer ikke bare måtte ses som en rent sosial hjelp. Levering av passende matvarer vil kunne gi bedre balanse i et økonomisk utbyggingsprogram, bl. a. ved at den virker stabiliserende på prisnivået. Hertil kommer selvsagt den mer indirekte økonomiske virkning at menneskene ved en mer rikelig og riktig diet kan yte et mer effektivt arbeid.

Men i tillegg til dette har vi selvsagt fortsatt et behov som vel i første rekke er av mer sosial karakter, men som på lengre sikt også har økonomiske virkninger. Vi kan nevne ting som bedre ernæring av skolebarn og skoleungdom, og gratis skolemåltider ville gjøre det økonomisk mulig for flere å bedre sin utdanning. I mange underutviklede land er ofte jordreformer ansett som et vesentlig vilkår for å få større effektivitet i jordbruksproduksjonen. Men en jordreform tar tid, og det går noen år før de nye brukere fullt ut klarer å utnytte på en noenlunde forsvarlig måte den jord de får seg tildelt. I mellomtiden kan kanskje avkastningen til og med synke i forhold til tidligere. Derfor kan ekstra matvaretilførsler også være nødvendig i denne overgangstiden ved en jordreform.

Disse idéer betyr at matvarer kan betraktes som en slags kapital i utbyggingsprogrammene. Med dette nye syn på bruk av matvareoverskudd som kapital i økonomiske utbyggingsprogrammer er det selvsagt helt nødvendig at matvareleveransene planlegges som integrerende ledd i de ofte langvarige og omfattende prosjekter. Dette er også nødvendig for å unngå at leveransene av matvarer forstyrrer mottakerlandets egen produksjon og markedsforholdene for deres egne produsenter. Det blir nødvendig både å foreta nøye vurdering av hvilke matvarer som vedkommende land eller område bør tilføres og å sørge for et effektivt fordelingsorgan som kan samarbeide med den som har ansvaret for det generelle økonomiske utbyggingsprogram.

FAO's eksperter anslår at innenfor et balansert økonomisk utbyggingsprogram, kan verdien av matvareleveranser utgjøre omkring en femtepart av de totale kapitalutgifter. Andelen vil selvsagt variere, avhengig bl. a. av forholdet mellom lønnsutgifter og utgifter til varig kapitalutstyr i utbyggingsprogrammene.

Men hvordan skal så slike leveranser organiseres fra leverandørenes side? Hittil er det jo vesentlig De forente stater som har disponert de store overskudd av mat, spesielt til de underutviklede land, og som har et omfattende administrasjonsapparat til å ta seg av slike saker. Det er jo heller ikke lett for mindre land med mindre varekvanta å påta seg slike leveranser, når en skal se matvareleveranser som ledd i langvarige, større utbyggingsprogrammer.

Skal det lykkes, trenges ofte betydelige kvanta, og ikke minst må det skapes en stabilitet i leveransene som mindre land ofte kan ha vanskelig for å garantere alene. Derfor kreves det en form for samarbeid, dersom små leverandørland skal delta i store utbyggingsaksjoner etter disse retningslinjer.

I De Forente Nasjoners generalforsamling ble det i fjor høst vedtatt en resolusjon som tok sikte på å utnytte matvareoverskudd på en flersidig måte, slik at flere land kunne delta og hjelpen gis under De Forente Nasjoners merke og administrasjon. Det var denne resolusjon som ga støtet til de forslag som nå foreligger fra FAO's side. Det er vel realistisk å regne med at det fremdeles i vesentlig grad blir de store amerikanske overskudd som kan bli det viktigste bidrag av matvarer i utbyggingsprogrammene, og en stor del av disse leveranser vil vel fortsatt bli avgjort ved to-sidige avtaler mellom Amerika og vedkommende mottakerland. Men det er nå foreslått at det skal dannes et organ innenfor FN's maskineri som skal kunne ta på seg denne oppgaven på flersidig basis. Dette skulle også gjøre det mulig for mindre land å være med på slike leveranser. Enda er det i høyeste grad usikkert hva som kan komme til å bli vedtatt på dette området. Det er jo tross alt stormaktenes vilje både til å bevilge de nødvendige pengemidler og til å overføre disse oppgavene til et internasjonalt flersidig organ som avgjør om forslagene skal bli en realitet av virkelig betydning.

Det er i denne sammenheng kanskje grunn til å nevne at disse spørsmålene også var et hovedemne for den siste generalforsamlingen i den internasjonale organisasjon av jordbruksprodusenter, IFAP. IFAP omfatter jo representanter for produsentene, både i de vestlige land med matvareoverskudd, og økonomisk underutviklede land i Asia og Afrika. IFAP's syn skulle derfor gi uttrykk for en realistisk balanse mellom de forskjellige interesser. Hovedidéene i FAO's forslag fikk en sterk støtte i denne produsentorganisasjon, også fra de underutviklede land. Men det er også interessant å merke seg at IFAP i sterkere grad enn FAO understreket betydningen av å se administreringen av matvareleveransene i sammenheng med administrasjonen av de økonomiske hjelpeprogrammene. IFAP har derfor foreslått at det organet som skulle ta seg av innsamling, forsendelse og distribusjon av matvarer, skulle utgjøre en avdeling av en foreslått FN's Administrasjon for Økonomisk Utvikling. Men samtidig skulle det internasjonale organ for fordeling av matvarer arbeide i nær kontakt med FAO, som jo er FN's organ for ernæring og landbruk.

Også de europeiske land står overfor stadig sterkere krav om å bidra mer til den økonomiske utbygging i de underutviklede land. Også i mange land i Vest-Europa finner vi stadig flere tegn på at matvareoverskuddene representerer vanskelige politiske og økonomiske problemer, både innenfor hvert enkelt land, og i samarbeid

mellom dem. Tilsammen kunne en kanskje i Vest-Europa komme opp i slike kvanta overskuddsmatvarer og en så stor grad av stabilitet at de kunne settes inn som ledd i hjelpen til utbygging av verdens fattige land. Det skal bli interessant å se om de forskjellige land, og ikke minst stormaktene, har vilje til å følge opp det interessante opplegg som nå foreligger fra FAO. Det tar ikke bare sikte på å hjelpe de sultne med mer mat, men ved å gjøre dette på en planmessig måte, å påskynde de fattige lands økonomiske utvikling, slik at de i fremtiden kan bli mer uavhengige av hjelp.

De økonomisk svake bruk og rettleiingstjenesten.

Av landbruksdirektør Aslak Lidtveit.¹⁾

De økonomisk svake bruk er et problem som finnes i alle land, men kanskje først og fremst i de land der bruksenhetene er små, eller der vilkårene av andre grunner er mindre gunstige. Det er i første rekke et økonomisk og sosialt spørsmål for den jordbrukende befolkning, men har også en videre innflytelse på et lands totale økonomiske ekspansjonsmuligheter. Problemene med disse bruk i den lavere inntektsgruppe er både påtrengende og alvorlige.

Av EPA/OEEC rapporten «The Small Family Farm, A European Problem» utgitt i mai 1959, fremgår det tydelig at de såkalte «ikke levedyktige» små bruk representerer et meget stort problem i alle vest-europeiske land, som det ad lovgivningens veg, eller på annen måte, settes mye inn på å løse. Årsaken til at et bruk kommer inn under gruppen økonomisk svake bruk er mange. Det ligger i første omgang nær å tenke på bruksstørrelsen og bruksstrukturen, bl. a. fordi et relativt meget stort antall bruk i Vest-Europa er for små til å skaffe familien fast sysselsetting året rundt.

Ut fra både økonomiske og sosiale vurderinger og med den tekniske utvikling for øyet, har mange land påskyndet utbyggingen av familiebrukene, og i Østerrike, Belgia, Danmark, Tyskland, Irland, Italia, Nederland, Norge, Sverige og Sveits har man gått til tiltak for å hindre ytterligere oppdeling av brukene. Også bruksstrukturen og arronderingen spiller stor rolle for økonomien fordi den hindrer mekanisering og rasjonell arbeidsordning. Utvidelse av for små bruk og konsolidering av oppstykkede bruk er av den største betydning for den økonomiske utvikling.

Andre forhold som spiller inn er de rent geografiske, topografiske og klimatiske forhold, som det imidlertid er lite å gjøre med, men som også må tas hensyn til ved driftsplanleggingen.

Lite fast og rørlig kapital fører med seg dårlig utstyr i hus og maskiner, dårlig grøfting og jordkultur, og liten innsats av drifts-

¹⁾ Utdrag av foredrag holdt ved 2. internasjonale konferanse for landbruksrettleiing i Europa og Nord-Amerika i Paris juni 1960.